

Egy kevésbé ismert világ...

A Magyar Rendvédelem-történeti Társaság konferenciájáról

A *rendvédelem* relatíve új fogalom, a rendszer-váltást követően alkotta meg Parádi József, hogy valamennyi állami és önkormányzati, a rendfenntartásra specializálódott fegyveres szervezetet egy név alatt foglaljon össze. Amint lehetőség nyílt rá, 1989-ben a rendvédelemmel és rendvédelem-történettel foglalkozó szakemberek létrehozták a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságot, hogy szervezett keretek között folytathassanak kutatói tevékenységet mindazokon a területeken, ahol a szocializmus éveitől tilos volt, és ahol – ennek következtében – irodalmat pusztán a könyvtárak zárt osztálya őrizte meg. A társaság célja az objektív történeti igazság feltárása, hogy kutatási eredmények alapján tudja bizonyítani a köznépi felfogásban élő mítoszok és rágalmak valótlanágát. Jelenleg az ezen a szakterületen tevékenykedő kutatók túlnyomó többsége tagja a társaságnak, amely teljesen önfenntartó. Kutatásaik eredményét időről időre a *Rendvédelem-történeti Füzetek*ben publikálják. Szervezetileg a társaság vezető testülete a választmány, élén az elnökséggel. Nyolc állandó szakosztály működik, hogy átláthatóbbá tegye az igen szerteágazó tudományos tevékenységet.

A Csendőrség-történeti szakosztály *A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági őrtestülete* című konferenciájának az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Kari Tanácssterme adott otthont 2008. február 15-én. Az esemény magyar előadói időrendben kísérték végig az első központosított közbiztonsági őrtestület történetét. Csapó Csaba röviden összefoglalta az őrtestület létrehozását megelőző időszakban a közbiztonság megteremtésére tett kísérleteket. A társaság elnöke, Parádi József professzor a határőrség és a csendőrség kapcsolatáról, annak fejlődéséről és relevanciájáról beszélt. A délután folyamán előadások hangzottak el a központosított közbiztonsági őrtestületnek a magyar testőrséggel ápolott viszonyáról, illetve szerepéről a mezőgazdasági betakarítási munkák biztosításában 1918-ban, valamint a Somogy vármegyében kialakított szervezeti megoldásokról a dualizmus korában. Csóka Ferenc, a szakosztály vezetője – előrehozott előadásában – a csendőrség felszámolásáról és kisemlizéséről szólt, míg időbeli lezárásként a szervezet utóélete került terítékre. A rendvédelem – miként azt Parádi József elmondta – egyike azon interdiszciplináris szakterületeknek, amelyek szükségszerűen

átnyúlnak a határokon. Többek közt ennek köszönhető, hogy a konferenciának három vendégelőadója volt Lengyelországból.

Władysław Pęksa, a krakkói Jagelló Egyetem Lengyel Jogtörténeti Tanszékének belső munkatársa a 19. századi lengyel területeken működő csendőrség történetét mutatta be. Elmondta, hogy a lengyel állam 1795. évi felosztását követően a területek nagy része osztrák vagy orosz fennhatóság alá került, de az 1831-es, illetve az 1875-ös sikertelen felkelésekig igen tág autonómiával rendelkezett. Az előbbi, ún. Novemberi Felkelésben de facto autonómiájukat veszítették el, míg a későbbi, ún. Januári Felkelésben de jure autonómiájuktól is megfosztották ezeket a területeket. A csendőrség kifejezés 1812-ben jelent meg a lengyel területeken, amikor Bonaparte Napóleon oroszországi hadjárata során áthaladt a korábbi Lengyelországon, s egyben parancsot adott csendőr századok felállítására a lengyel–litván unió valamennyi kerületében. Az eredeti elképzelés szerint az ilyen alakulatok katonai és polgári rendőrségi tevékenységet egyaránt elláttak. A szolgálat a helyi közösség fiataljai számára nagyrészt kötelező volt, de a Varsói Hercegségre ez egészen addig nem vonatkozott, amíg a front olyan közel nem került, hogy mégis szükségesnek ítélték az ilyen alakulatok megszervezését. A terveknek megfelelően a csendőrség egyfajta elit katonai alakulat volt, így igen magas követelményeket támasztottak a belépni kívánók elé. Alapelvei között szerepelt a decentralizáció, a polgári hatóságoknak alárendelt működés. Katonai szervezete ellenére részben önkéntes volt, tagjainak fizetést nem adott. Ezek az alapelvek az időről-időre bekövetkező politikai változások hatására lassan megszűntek, így a csendőrség katonai struktúrájú, egyenruhás szolgálattá alakult, amely fizette és képezte tagjait. Megjelent a szigorú hierarchia, az alá-fölérendeltség. Az említett 1830–1831. évi Novemberi Felkelés során a csendőrség megtagadta a szolgálatot, átszerveződött, és mint rendőrségi lovas osztag működött és harcolt tovább. A felkelés leverését követően az osztag tagjait menesztették, a fennmaradó csendőrségből pedig az anektáló Oroszország „Harmadik Kerületi Csendőr Hadteste” jött létre, amely hivatásos és fizetett szolgálatot jelentett tagjai számára. Változás ebben a szervezetrendszerben már csak az első világháborúban érzékelhető, amikor a csendőrség mint katonai rendőrség működött a frontvonal mögött. A független Lengyelország 1918. évi létrejöttét követően a rendőrségi feladatokat az állami rendőrség látta el, így a csendőrség feladatköre a fegyveres erőkhöz belül, a katonai emberállományt érintő katonai rendőrségi kérdésekre korlátozódott.

Paweł Cichoń – szintén a krakkói Jagelló Egyetem Lengyel Jogtörténeti Tanszékének belső munkatársa – előadásában az 1815–1846 között fennállt Krakkói Köztársaság csendőrségének történetébe engedett belepillantást. A bécsi kongresszus (1815) következtében létrejött független és semleges speciális államban az 1815. május 3-án elfogadott alkotmány

értelmében a gyalogos haderő mellett létrehoztak egy lovas csendőrséget is. A szervezet katonai jellegű volt, tevékenysége elsősorban a polgári lakosságra terjedt ki, praktikusan rendőrségi feladatokat látott el. Követelmény volt, hogy a belépő személy írni-olvasni tudjon, kifejezett kíváncsi legyen egy ilyesfajta szervezet tagjává lenni és rendelkezzen saját lóval a szolgálat ellátása érdekében. A fővároson kívül 17 további nagyvárosban teljesítettek a csendőrök szolgálatot. Az alakulatot 1836-ban átszervezték, feladatait pontosan behatárolták. A kezdetben 40 fős alakulat az évek során 70 főre duzzadt, amikor azonban az osztrák annexió következtében 1846-ban feloszlatták a gyalogos hadsereget, a csendőrség még négy évig, 1850-ig működött, amikor végleg beolvasztották az osztrák katonai szervezetbe.

Marian Malecki, a krakkói Jagelló Egyetem Egyetemes Jogtörténelmi Tanszékének belső munkatársa a lengyel katonai csendőrség helyzetét, történetét és szerepét vizsgálta egy zavaros időszakban, 1939-ben. A Lengyel Védelmi Háború során a csendőrséget kisebb csoportokra osztották, és a lengyel hadsereg nagyobb alakulataihoz rendelték. A csendőrök többsége azonban nem tudott eljutni a kijelölt szolgálati helyére. Aki nem

tudott megfelelő indokot szolgáltatni a távolmaradását illetően, azt dezertálás vádjával katonai bíróság elé állították. A védelmi háború második szakaszában azonban komolyabb problémákkal is szembe kellett néznie a csendőrségnek, hiszen az ukrán származású katonák nagy tömegekben dezertáltak, sőt itt-ott harcokba keveredtek lengyel társaikkal is. Így az 1939 szeptemberében fennálló katonai bíróság túlnyomórészt az ilyen ügyeket tárgyalta a szabotázs, rongálás és fegyveres támadás büntetési mellett. Nagyrészt a kommunikációs lehetőségek hiányosságának tudható be, hogy a katonai parancsnokok utasításai nem jutottak el a csendőrséghez, így azok teljesítése meghiúsult. A szovjet csapatok megjelenését követően a katonai és csendőr parancsnokok, mint háborús foglyok kerültek szovjet internálótáborokba, ahol kivégezték őket. Az a néhány katona, aki megmenekült a szovjetek elől, titkos ellenálló csoportok szervezésén munkálkodott a második világháború alatt.

A lengyel kollégák előadása jó alapot adott összehasonlító elemzésekre. A Csendőrség-történelmi Szakosztály konferenciája igen jó hangulatban, a késő délutáni órákban zárult.

Beke-Martos Judit

A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán 2008. május 7-étől 10-éig került sor a fiatal jogtörténészek sorrendben immár tizennegyedik európai fórumára. Az 1990-es évek közepén, német kezdeményezés nyomán rendszeressé váló *Forum Junger Rechtshistoriker(innen)* (*European Forum of Young Legal Historians*) 2003 óta több ízben is kilépett már a német nyelvterületről,¹ s így talán még inkább szolgálni tudja hivatását, hogy ti. a fiatal európai joghistorikus generáció tagjainak évente személyes találkozási lehetőséget biztosítson, s elősegítse, hogy kutatásaikról nemzetközi szakmai közönség előtt adjanak számot.

Az ideai találkozó mottója – *Turning Points and Breaklines* (Fordulópontok és törésvonalak) – eleget szűk volt ahhoz, hogy a legkülönbözőbb korok és jogtörténelmi témák kutatói egyaránt megszólítva érezhessék magukat. A szervezők 2007 novemberében szétküldött felhívásukban² egyrészt a jogi ítéleteket befolyásoló különböző normarendszerekre és kulturális tényezőkre (jog, szokások, vallási, erkölcsi normák), azok esetleges törésvonalaira és kölcsönhatásaira, az egyén és közösség jogtudatát, elméleti és gyakorlati jogászok problémáit befolyásoló hatásukra, másrészt az e tényezők változásai nyomán időről-időre bekövetkező paradigmaváltásokra, fejlődési fordulópontokra irányították rá a meghívottak figyelmét.

A felhívásra kerek negyven előadás-tervezet érkezett, amelyeket a szervezők tíz témakör szerint osztottak szekciókra. A prezentációk viszonylag nagy száma miatt mindig két párhuzamos ülés zajlott egy-

Beszámoló a Fiatal Jogtörténészek XIV. Európai Fórumáról

szerre, a pécsi Jogi Kar Faluhelyi Ferenc- és Holub József-termeiben.

A programot a Kar dékánjának, Dr. Berke Gyulának a köszöntője és a szervezők megnyitója indította május 7-én kora este, a Baranya Megyei Közgyűlés dísztermében. A szakmai program nyitó előadását Prof. Dr. Kajtár István tartotta *Tradition und/oder Umwälzung in der neueren Rechtsgeschichte* címmel, melyben a „hagyomány”, „forradalom”, „rég”, „új” és „reform” fogalmakat értelmezte az európai jogtörténetből vett példák segítségével. Bemutatta a reformkori magyar jogászoknak a tradícióval és a forradalmi átalakulással kapcsolatos nézeteit, s kimutatta az egyes jogágak fejlődésében maradandónak bizonyuló és gyorsan átalakuló elemeket is.

Másnap a *Tradition and Modernization* című szekcióban Markus J. Prutsch (European University Institute, Firenze) az 1814. évi francia *Charte constitutionnelle* 1830-as revíziójáról szól előadásában. A referens álláspontja szerint a júliusi forradalom valódi fordulópontot jelentett Franciaország alkotmánytörténetében és politikai kultúrájában, ugyanakkor a jogi